

الازمة الثقافية وطرق مواجهتها عبر الأهتمام بالسلامة الاجتماعية والاستفادة من الاسلوب الاداري المنطلق من القران وافكار قادة الدين الاسلامي

فاطمه عزيزآبادي فراهاني^{ID}، نرجس سلطاني زاده^{ID}، داود حيدري^{ID}، مريم زاهدي^{ID}، سمانه يعقوبي رزجي^{ID}

قسم ادارة التخطيط الثقافي، كلية اللغات الاجنبية والادارة، جامعة آزاد الاسلامية، فرع طهران-الشمال، طهران، ايران.

* المراسلات الموجهة إلى السيدة نرجس سلطاني زاده؛ البريد الإلكتروني: nsoltani@sbmu.ac.ir

معلومات المادة

الوصول: ٦ رجب ١٤٤٠

وصول النص النهائي: ١٣ رمضان ١٤٤٠

القبول: ٢٨ رمضان ١٤٤٠

النشر الإلكتروني: ١٨ شوال ١٤٤٠

الكلمات الرئيسية:

إدارة الازمة

الادارة الثقافية

الاستراتيجية

السلامة الاجتماعية

القادة السابقون في الدين الاسلامي

القران

الملخص

خلفية البحث وأهدافه: السيادة الثقافية الحاضرة في المجتمع الراهن أدت الى اتخاذ قرارات متناقضة لدى الافراد حيث أنها قد تكون مخالفة لاعتقاداتهم ولسياساتهم. في هذا البحث، تمت دراسة الثقافة واطارها العام نظرا الى الادارة الثقافية والادارة المنطلقة من القران و القادة السابقين في الدين الاسلامي.

منهجية البحث: بواسطة البحث في موقع المعلومات والصفحات الالكترونية القيمة مثل وب أو ساينس، باب مد، اسكوبوس، غوغل اسكولار، ميدلاين وكذلك البحث في المكتبات من خلال استخدام مصطلحات الثقافة، الازمة الثقافية، السلامة الاجتماعية القران والسباقون في الدين الاسلامي تم إجراء دراسة شاملة وقد أستخرجت الدراسات المتعلقة بهذا الموضوع وتم أنتقادها وتحليلها وتفسيرها. ان مؤلفي البحث لم يشيروا إلى اي تضارب في المصالح.

الكشوفات: ان الاستيعاب والملائمة الثقافية بالنسبة للآزمات المؤثرة والادارة الطارئة يعدّ أمرا ضرورياً. الثقافة لا تنحصر بالاعراق الدينية، القومية، الجنسية والمؤسسات الاجتماعية. بل هي تتضمن مجموعة من سلوكيات الانسان والتي تحتوي على المعتقدات والايان، العلاقات، التقاليد والعادات والقيّم. الفوارق الثقافية مهمة جدا في الازمات وكذلك دور السلامة الاجتماعية في الرقابة والقضاء على تلك الازمات. ان توجيه وقيادة الازمات، ترشيد وتنسيق كافة الانشطة نحو الاهداف المحددة سوف تكون نتيجته التفوق على الازمة وتوفير السلامة الاجتماعية. ادارة الازمات تترك أثراً كبيراً على الاداء الجماعي والذي هو واحد من مؤشرات السلامة الاجتماعية. قادتنا الدينون يتابعون استراتيجيات مختلفة في اكتشاف ومواجهة الازمة الثقافية واضرار السلامة الاجتماعية.

الاستنتاج: نقتح استخدام استراتيجيات القران وقادتنا الدينون السابقون في الاسلام أثناء الازمة و تضرر السلامة الاجتماعية وكذلك ارتقاء الدوافع والجهود لدى الافراد، المصالحة بين الاديان مع حبّ الاوطان، ايجاد الهوية عند الشباب، ايجاد الحريات الفردية والشخصية تعزيز المعنويات والعرفان الأصيل بهدف احياء الاخلاقيات والاستراتيجيات التي تبني الثقافة.

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Azizabadi Farahani F, Soltanizadeh N, Heydari D, Zahedi M, Yaghoobi Razgi S. Cultural Crisis and Ways forward Considering Social Health Using Management Style Derived from the Quran and Religious Pioneers of Islam. J Res Relig Health. 2019; 5(2): 127-137. doi: <https://doi.org/10.22037/jrrh.v5i2.20247>.

بحران فرهنگی و راهکارهای مقابله با آن با توجه به سلامت اجتماعی و بهره‌گیری از روش مدیریتی برگرفته از قرآن و پیشگامان دینی اسلام

فاطمه عزیزآبادی فراهانی^{id}، نرگس سلطانی‌زاده^{id*}، داود حیدری^{id}، مریم زاهدی^{id}، سمانه یعقوبی رزگی^{id}

گروه مدیریت برنامه‌ریزی فرهنگی، دانشکده‌ی زبان‌های خارجی و مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران-شمال، تهران، ایران.
 *مکاتبات خطاب به خانم نرگس سلطانی‌زاده؛ رایانامه: nsoltani@sbmu.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۲۲ اسفند ۱۳۹۷

دریافت متن نهایی: ۲۸ اردیبهشت ۱۳۹۸

پذیرش: ۱۲ خرداد ۱۳۹۸

نشر الکترونیکی: ۱ تیر ۱۳۹۸

واژگان کلیدی:

پیشگامان دینی اسلام

راهبرد

سلامت اجتماعی

قرآن

مدیریت بحران

مدیریت فرهنگی

چکیده

سابقه و هدف: حاکمیت سرگردانی فرهنگی در جامعه‌ی کنونی موجب تصمیم‌گیری‌های ضدونقیض در افراد شده که ممکن است حتی برخلاف اعتقادات و خط مشی آنها باشد. در این مطالعه، فرهنگ و چارچوب‌های آن، سلامت اجتماعی و بحران و نحوه‌ی برخورد با آن، با توجه به مدیریت فرهنگی و مدیریت برگرفته از قرآن و پیشگامان دینی اسلام بررسی شده است.

روش کار: با جست‌وجو در پایگاه داده‌ها و وبگاه‌های معتبر مانند وب آو ساینس، پاب مید، اسکوپوس، گوگل اسکولار، مدلاین؛ و همچنین تحقیق کتابخانه‌یی، با استفاده از کلیدواژه‌های فرهنگ، بحران فرهنگی، مدیریت بحران، سلامت اجتماعی، قرآن و پیشگامان دینی اسلام بررسی جامعی صورت گرفت و مطالعات مرتبط استخراج، نقد و تجزیه و تحلیل شد. نویسندگان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: درک و سازگاری فرهنگی برای بحران‌های تأثیرگذار و مدیریت اضطراری ضروری است. فرهنگ به نژادهای مذهبی، قومی، جنسی و نهادهای اجتماعی محدود نمی‌شود، بلکه مجموعه‌یی از رفتار انسان را که شامل باورها، ارتباطات، آداب و رسوم و ارزش‌ها است، دربرمی‌گیرد. تفاوت‌های فرهنگی در بحران‌ها و همچنین نقش سلامت اجتماعی در کنترل و مهار کردن آن بسیار مهم است. هدایت و رهبری بحران‌ها، جهت‌دهنده و هماهنگ‌کننده‌ی تمامی فعالیت‌ها به‌سوی اهداف تعیین‌شده است که نتیجه‌ی آن غلبه بر بحران و تأمین سلامت اجتماعی است. مدیریت بحران‌ها بر عملکرد گروهی که از شاخصه‌های سلامت اجتماعی است، تأثیر بسیاری دارد. رهبران دینی ما در شناسایی و برخورد با بحران فرهنگی و آسیب‌های سلامت اجتماعی، راهبردهای متفاوتی را دنبال می‌کردند.

نتیجه‌گیری: به‌کارگیری راهبردهای قرآن و پیشگامان دینی اسلام هنگام بحران و آسیب دیدن سلامت اجتماعی، ارتقای انگیزه و تلاش افراد، آشتی مذهب با وطن‌دوستی، ایجاد هویت برای جوانان، ایجاد آزادی‌های فردی، تقویت معنویت و عرفان ناب و اصیل به‌منظور احیای اخلاقیات، برای راهبردهای فرهنگ‌سازی، پیشنهاد می‌شود.

استناد مقاله به این صورت است:

Azizabadi Farahani F, Soltanizadeh N, Heydari D, Zahedi M, Yaghobi Razgi S. Cultural Crisis and Ways forward Considering Social Health Using Management Style Derived from the Quran and Religious Pioneers of Islam. J Res Relig Health. 2019; 5(2): 127-137. doi: <https://doi.org/10.22037/jrrh.v5i2.20247>.

مقدمه

واژه‌ی «فرهنگ» و معادل آن در لاتین، «کالچر»^۱، به دو معنی کشت و پرورش گیاهان (۱) و استعدادهای فکری و اخلاقی پرورش‌یافته از طریق آموزش و همچنین دریافت درونی و ذهنی که از راه تربیت فکری و زیباشناختی تقویت شده است، اطلاق می‌شود (۲). در اصطلاح حوزه‌ی علوم اجتماعی، فرهنگ مجموعه‌ی از اندیشه‌ها و هنجارهایی است که رفتار خاص افراد یک جامعه را از رفتار افراد جوامع دیگر متمایز می‌کند (۳). همچنین فرهنگ مجموعه‌ی پیچیده‌ی از معارف، معتقدات، هنر و ضوابط، حقوق و قوانین و آداب و رسوم را دربرمی‌گیرد که فرد آنها را از جامعه‌ی خود فرامی‌گیرد و در قبال آن جامعه، وظایف و تعهداتی را بر عهده دارد (۴).

مبانی و ساختار نظام فرهنگی از دیدگاه قرآن کریم بر پایه‌ی هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی، انسان‌شناختی و روش‌شناسی استوار است. هستی‌شناسی با تکیه بر آموزه‌های دینی، که شامل «خداگرایی»، «قاعده‌مندی نظام آفرینش» و «چند علتی بودن پدیده‌های طبیعی» است، از مؤلفه‌های مهم از منظر قرآن کریم به شمار می‌آید که نوع نگرش به آن، در ساختار نظام فرهنگی و کنش‌های انسانی بسیار اهمیت دارد (۶). نظام فرهنگی قرآن از نظر باورها و اهداف مشترک انسانی، بر توحیدمحوری و عدالت‌خواهی مبتنی است. از نظر نظام ارزشی نیز نظام فرهنگی مدّ نظر قرآن بر پایه‌ی تعهدات اجتماعی و امانت‌داری است، اما در مهم‌ترین عنصر نظام فرهنگی یعنی نظام هنجاری که در واقع وجه عینی و ملموس فرهنگ است، ویژگی‌های خاصی مطرح است. ویژگی‌های هنجار موارد ذیل را شامل می‌شود: «ابتنای بر عدالت»، «ابتنای بر عقل و فطرت»، «ابتنای بر حق نه خواست اکثریت»، «هماهنگی با عرف نیکو» و «هماهنگی با نیازهای مادی و معنوی» (۷).

فرهنگ مجموعه‌ی درهم‌تنیده و سازوارشده‌ی از بینش‌ها، منش‌ها و کنش‌های پایدار در بستر زمینی و بازه‌ی زمانی مشخصی است. فلسفه‌ی فرهنگ عهده‌دار تبیین، تحلیل و تعلیل احکام هستی‌شناختی، معرفت‌شناختی و ماهیت‌شناختی است (۸).

مفهوم سلامت اجتماعی از تعریف سازمان بهداشت جهانی و از واژه‌ی سلامت گرفته شده است. در این تعریف سلامت فقط نبود بیماری و نقص نیست، بلکه آسایش کامل جسمی،

روانی و اجتماعی است. در حقیقت سه تلقی از مفهوم سلامت اجتماعی وجود دارد. اولین تلقی از سلامت اجتماعی، تلفیقی از سلامت جسمی و روانی است. دومین تلقی، به نحوه‌ی حضور اجتماعی فرد در جامعه توجه می‌کند؛ یعنی فرد در جامعه با دیگران تعامل خوبی داشته باشد. در تلقی سوم تنها فرد مطرح نیست و بر شرایط اجتماعی نیز تأکید می‌شود. از این نظر، جامعه‌ی سالم، جامعه‌ی بی است که در آن کسی فقیر نباشد، خشونت وجود نداشته و رشد جمعیت کنترل شده باشد.

شاخص‌های سلامت اجتماعی شامل مشارکت فعال در زندگی اجتماعی و پذیرش مسئولیت، شناخت حقوق و وظایف خود، شناخت حقوق و وظایف دیگران و احترام به حقوق آنها، شناخت فرهنگ و ارزش‌های اجتماعی، پرهیز از خشونت و داشتن شکیبایی و مدارا با دیگران است (۱۰).

«بحران» که معادل لاتین و انگلیسی آن، واژه‌ی «کرایسیس»^۲ است، به زبان ساده، به نگرانی یا موقعیت خطرناک اطلاق می‌شود. در حقیقت، وضعیت یا دوره‌ی است که در آن اشیاء، نامطمئن، سخت و دردآور هستند (۱۱). بحران وضعیتی است که تغییری ناگهانی در یک یا چند قسمت از عوامل متغیر نظام به وجود می‌آید (۱۲). بحران‌ها در نتیجه‌ی بروز تناقض بین نشانگان سه‌گانه‌ی توسعه یعنی: (۱) برابری فرهنگی، (۲) ظرفیت اقتصادی و (۳) انفکاک اجتماعی ایجاد می‌شود (۱۳). هر بحران ابتدا با مرحله‌ی پیش‌تقارن آغاز می‌شود. هنگامی که نهادهای موجود به پاسخ‌گویی به نیازها قادر نباشند، نوعی نبود تقارن ایجاد می‌شود. این نداشتن تقارن از ذات نظام یا از عوامل محیطی در صحنه‌ی داخلی یا خارجی ناشی می‌شود. سه عامل در تشخیص بحران، از دیدگاه روش تصمیم‌گیری، نقش عمده دارد که عبارت است از: تهدید، زمان و غافل‌گیری، که باید سه عامل ذکرشده حضور داشته باشد و در صورت نداشتن یکی از آنها، تصمیمات و نتایج و آثار جانبی آن، متفاوت خواهد بود. ویژگی‌های ملموس بحران‌ها شامل عناصری می‌شود که به کیفیت آنها بستگی دارد (۱۴-۱۶).

قرآن و پیشگامان دینی ما در مدیریت بحران از ابزارهای مختلفی کمک گرفته‌اند. قرآن مجید به مشاوره و شورایی عمل کردن که از ویژگی‌های مؤمنان است، اهمیت می‌دهد. قرآن با نقل داستان ملکه‌ی سبا و حضرت سلیمان (ع) نحوه‌ی مشاوره‌ی یک حاکم را بیان کرده و آن را مردود ندانسته است،

^۱ Crisis

مجله‌ی پژوهش در دین و سلامت

^۲ Culture

دیگران متمایز می‌کند. هافستده شش بُعد متغیر فرهنگی ملی را معرفی می‌کند که شامل فاصله‌ی قدرت، چاره‌ناپذیری، فردگرایی، مردانگی، خویش‌داری و جهت‌گیری طولانی‌مدت است و باور دارد که بر عناصر فرهنگ تأثیر می‌گذارد (۲۱).

رویکرد فرهنگی در بحران و مدیریت آن نقش حیاتی و بسیار مهمی دارد. مطالعات بسیاری در این باره وجود دارد که محققان تأکید می‌کنند فرهنگ می‌تواند شکل و ارزش‌های افراد را هدایت کند و در نتیجه بر اقدامات آنها تأثیر بگذارد (۲۴). لازمه‌ی زندگی اجتماعی سالم، آمادگی روانی و اعتماد به نفس برای برقراری ارتباط، بر خورداری از مهارت‌های اجتماعی و توانایی در سازگاری اجتماعی است. اهمیت الگوواره‌های^۳ فرهنگ هنگام در نظر گرفتن یک طرح، ارتباطات بحران را نشان می‌دهد. اصطلاح بحران از علم پزشکی وارد مباحث اجتماعی و اقتصادی شده است (۲۵). برخی عقیده دارند که این تعریف، در زمینه‌ی اجتماعی نیز مصداق دارد و زمانی که جامعه از حالت تعادل و نظم عادی خارج و دچار آشفتگی می‌شود، وضعیت بحرانی به وجود می‌آید. از این رو، بحران موقعیتی غیرعادی است که در آن، مشکلاتی ناگهانی و پیش‌بینی‌ناپذیر ایجاد می‌شود و در چنین شرایطی، ضوابط، هنجارها و قانون‌های مرسوم کارساز نخواهد بود (۲۶).

امیر مؤمنان (ع) می‌فرماید: «با مردم مدارا و سازگاری داشته باش تا از برادری آنان بهره‌مند شوی» (۲۷). مهارت اجتماعی فرایندی است که فرد را قادر می‌سازد به گونه‌ی رفتار کند که دیگران او را با کفایت بدانند و به او این توانایی را می‌دهد که رفتارهای هدفمند و موفقیت‌آمیز در روابط با دیگران داشته باشد (۲۸).

مدیریت بحران اضطراری دامنه‌ی بسیار پویا و پیچیده دارد. افزایش وابستگی به اطلاعات و فناوری نیز در این زمینه بسیار مهم است. بحران مسئله‌ی است که در تمام جوامع وجود دارد و فرایندها، سیاست‌ها و واکنش‌ها نسبت به آن از نظر فرهنگی باید تعریف شود (۲۹). فرایند مدیریت بحران شامل مرحله‌ی قبل از بحران، مرحله‌ی در حین بحران و مرحله‌ی پس از بحران است.

الف) اقدامات پیش از وقوع بحران

شناسایی بحران: پیامبر اکرم (ص) در اهمیت شناخت و آگاهی، قبل از انجام هر کاری می‌فرماید: «هر کس کاری را بدون داشتن علم و دانش انجام دهد، خرابی در آن کار بیشتر

بلکه تأیید می‌کند. همچنین پیامبر (ص) و رهبران دینی دیگر در جهت استقرار حکومت الهی با اعمال مدیریت متناسب با شرایط بحرانی، علاوه بر حفظ مسلمانان و حکومت اسلامی، آموزش‌های سودمندی ارائه کرده‌اند (۱۷-۱۹). حضرت زینب (س) نیز بعد از شهادت امام حسین (ع) در موقعیتی بحرانی، مدیریت جریان عاشورا را بر عهده گرفتند. ایشان از تمامی توانایی‌هایشان استفاده می‌کردند و در جایگاه خود تصمیم می‌گرفتند. حضرت زینب (س) در مدیریت فرهنگی خودشان، هم از عقل هم از احساس، توأمان بهره جستند و این از دلایل ماندگاری فعالیت‌ها و برنامه‌های ایشان بود که به برقراری جریان عاشورا منجر شد (۲۰). امروزه، مخاطرات فرهنگی که گریبان‌گیر جامعه است، موجب شده جوانان از باورها و اعتقاداتی که زمینه‌ساز دلاوری‌ها و مقابله با دشمنان و مشکلات اجتماعی است، دور شوند. در این مطالعه، فرهنگ و چارچوب‌های آن، سلامت اجتماعی، بحران فرهنگی و نحوه برخورد با آن و مدیریت برگرفته از قرآن و پیشگامان دینی اسلام در بحران‌ها بررسی؛ و در جمع‌بندی، راه‌حل‌های عملی پیشنهاد شده است.

روش کار

با جست‌وجو در پایگاه داده‌ها و وبگاه‌های معتبر مانند وب آو ساینس، پاب مد، اسکوپوس، گوگل اسکالر، مدلاین^۱؛ و همچنین تحقیق کتابخانه‌ی با استفاده از کلیدواژه‌های فرهنگ، بحران فرهنگی، مدیریت بحران، سلامت اجتماعی، قرآن و پیشگامان دینی اسلام بررسی جامعی صورت گرفت که در مجموع ۱۸۴ مقاله و منبع به دست آمد که از آن میان، ۳۲ منبع نزدیک‌تر به موضوع تحقیق، نقد و تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها

در این مطالعه پس از بررسی‌های انجام شده در نهایت ۳۲ منبع مرتبط با موضوع تحقیق در زمینه‌های بحران فرهنگی (۱۲ منبع)، سلامت اجتماعی (۵ منبع)، سبک مدیریتی (۴ منبع) و قرآن و پیشگامان دینی (۱۱ منبع) استخراج شد. تعاریف مختلفی از فرهنگ در منابع مختلف وجود دارد. هافستده^۲ در سال ۱۹۸۰ فرهنگ را برنامه‌ریزی ذهنی از باورها و ارزش‌های یک گروه تعریف می‌کند که آن را از

^۱) web of science, PubMed, Scopus, Google scholar and MEDLINE

^۲) Gerard Hendrik Hofstede

^۳) Paradigm

سلسله مراتب و کنترل. در تحلیل قرآنی، جهان هستی را فرشتگان اداره می‌کنند که آنها را «مدبّران امر» می‌نامند. بررسی نظام اداری و برنامه‌ریزی فرشتگان بسیار جالب است که امیر مؤمنان (ع) در خطبه‌ی اشباح در نهج‌البلاغه به آن پرداخته‌اند. سازمان‌دهی و برنامه‌ریزی دقیق فرشتگان عبارت است از: (۱) اصل تقسیم کار، (۲) اصل هماهنگی، (۳) اصل اطاعت‌پذیری، (۴) اصل سلسله مراتب، (۵) اصل وحدت فرماندهی و (۶) اصل نظارت.

در مدیریت بحران‌ها، پس از مشورت با متخصصان، برنامه‌ریزی و سازماندهی نیروها و منابع، نوبت به انجام عملیات مقابله با بحران می‌رسد.

ج) اقدامات پس از بحران

اقدامات پس از بحران شامل مراحل مختلفی از جمله: ارزیابی، تشویق و تنبیه، مجازات عوامل بحران، افشای حقایق، جمع‌آوری تجارب و حفظ دستاوردها است (۱۹).

بحث

یکی از مسائل مهم در مدیریت امور فرهنگی این است که مدیر انتخابی به دنبال چه نوع فرهنگی است. اگر این مسئله مشخص نباشد، مدیریت راه به جایی نخواهد برد. امروزه در کشور ما، کشمکش‌های بسیاری در جریانات فرهنگی مشاهده می‌شود؛ نه تنها بین سنت و مدرنیته، بلکه درون آن نیز این کشمکش‌ها وجود دارد. از یک سو لازم است به این مسئله توجه داشته باشیم که فرهنگ باید مختص به خودمان و منحصر به فرد باشد و از سوی دیگر، ضروری است بدانیم در دنیای زندگی می‌کنیم که به سمت جهانی شدن و تغییر و تحولات فکری و بنیادی پیش می‌رود. فرهنگ امروزی فرهنگی است که در عین تغییرات و تزلزل‌هایی که دارد، باید خودانگیزگی‌ها و سنت‌ها و اصالت‌های فرهنگی را نیز حفظ کند. بنابراین مدیریت فرهنگی، مدیریتی از نوع ساده نیست. تنوع فرهنگی ما ایجاد می‌کند که تحول مدیریت فرهنگی را بپذیریم و توجه کنیم که طبق بررسی و مطالعه‌ی دقیق، در هر سطح و چارچوبی به چه چیزهایی نیاز داریم.

در حال حاضر، کلیاتی مانند کتاب و آزادی نشر داریم ولی بحث آزادی در فرهنگ مسئله‌ی بسیار مهمی است و نباید فرهنگ اجباری و تحمیلی داشته باشیم. وقتی در جامعه‌ی مسئله‌ی فرار مغزها پیش می‌آید، آمار طلاق بالا می‌رود، خودکشی شایع می‌شود و دختران از خانه‌هایشان فرار

از اصلاح در آن است». امام علی (ع) نیز هشدار می‌دهد که: «عمل اندک با علم بسیار، بهتر از عمل بسیار با علم اندک و همراه با شک و شبهه است».

نهراسیدن از بحران: رهبران و کارگزاران هر نظام سیاسی، علاوه بر آمادگی برای مقابله با بحران‌ها، باید با شجاعت تمام در برابر حوادث بایستند و ذره‌یی ترس به خود راه ندهند. قرآن در ستایش مؤمنان می‌گوید: «مؤمنان حقیقی کسانی هستند که وقتی به آنان خبر می‌رسد که دشمنان دین برای جنگ با آنان آماده شده‌اند، به جای آنکه بترسند و از ایمان خود دست بردارند، بر ایمان آنها افزوده می‌شود».

پناه بردن به خداوند (استعاذه): رهبران جامعه‌ی اسلامی به هدایت و امداد الهی در اداره‌ی جامعه باور دارند. استعاذه مؤلفه‌ی جدا از توکل است که در حین عمل تحقق می‌یابد. پیامبر (ص) می‌فرماید: «از ویژگی عاقل آن است که هنگام فتنه به خداوند پناه می‌برد».

آمادگی برای مقابله: قرآن کریم به مسلمانان دستور می‌دهد در هر عصر و زمان برای مقابله با دشمنان آماده باشند و هر چه در توان دارند، بسیج کنند.

ب) اقدامات هنگام وقوع بحران

هدایت مدیرانه: نقش فرماندهی در کنترل و مهار کردن بحران بسیار مهم است.

مشاوره: اسلام به مشاوره اهمیت بسیاری داده است. قرآن مجید نیز در آیه‌ی ۱۶۰ سوره‌ی آل عمران به پیامبر دستور مشاوره داده است و شورایی عمل کردن را از ویژگی‌های مؤمنان می‌داند.

تعیین اهداف: تعیین هدف، هسته‌ی اصلی برنامه‌ریزی تمام فعالیت‌ها و وظایف مدیران است.

برنامه‌ریزی: هر عملیاتی برای رسیدن به اهداف، نیازمند برنامه‌ریزی است. برنامه‌ریزی فرایندی است که در آن مدیر عملیات؛ منابع انسانی، مالی و فیزیکی را برای رسیدن به اهداف؛ پیش از عملیات، مقابله، شناسایی و ارزش‌گذاری می‌کند. امام علی (ع) می‌فرماید: «هر کس با پیش‌بینی درست به کاری اقدام کند، به هدف مورد نظر دست می‌یابد و هرگاه تصمیم‌گیری با دورنگری هم‌آغوش شود، موفقیت کامل به دست می‌آید». سیاست‌گذاری درست نیز برای جبران کمبودها و برآوردن نیازها، پیش‌درآمد صلاح و سامان یافتن کار است.

سازماندهی: سازماندهی به معنای نظم دادن به نیروی انسانی، ابزار، امکانات و شرایط در فرایند عملیات است. سازماندهی چهار مرحله‌ی اساسی دارد: مرحله‌ی تقسیم کار، واحدسازی،

ولی در مؤسسات دیگر اغلب مدیران و کارکنان هستند که با تصمیمات و اقدامات غیرمنطقی خود بحران ساز می‌شوند. یک مؤسسه‌ی موفق، با شناخت راه‌های بروز بحران، خود را همواره در برابر آن ایمن نگه می‌دارد (۳۱، ۳۲). پیش‌بینی و برنامه‌ریزی طرح‌های درازمدت و کوتاه‌مدت برای مقابله با بحران‌های مختلف را می‌توان با مشورت گرفتن از افراد صالح و کاردان، در نظر گرفتن آینده و نسل‌های پیش رو، تبدیل کردن بحران به فرصت، تعدیل فاصله‌ی طبقاتی و برقراری عدالت اقتصادی در جامعه، حداکثر بهره‌برداری از ظرفیت تولیدی، توجه به ویژگی‌های کارگزاران شایسته‌ی حکومتی، قدرت، امانت، پاسداری و تخصص، محبوبیت و مقبولیت، امید دادن مردم به آینده برای مقابله با مشکلات و دفاع در برابر تهدیدهای خارجی ساماندهی کرد (۱۷).

خطر ناشی از تحریم‌های بین‌المللی و آسیب ناشی از وابستگی دولت به ارزهای نفتی یا گسترش مفاسد اقتصادی را که مصادیق دیگری از تهدیدهای خارجی و داخلی هستند، می‌توان با راهبردهای فرهنگ‌سازی که مسئول آن دستگاه‌ها و نهادهای فرهنگ‌ساز کشور نظیر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، شورای عالی انقلاب فرهنگی و دانشگاه‌ها هستند، برطرف کرد و راهبردهای سلبی و ایجابی را نیز از طریق دستگاه‌های اجرایی کشور برای مقابله با انواع تهدیدها اجرا کرد (۳۳).

به‌طور خلاصه تلاش برای کاهش آثار مخرب بحران فرهنگی در لایه‌های اجتماعی به معنی کاهش نابرابری در قدرت، اعتبار، درآمد و ثروت و همچنین کاهش مواجهه با عوامل آسیب‌رسان به سلامت، که قشر محروم از آن رنج می‌برند، است (۳۴).

در این مطالعه، برای نخستین بار فرهنگ و چارچوب‌های آن، سلامت اجتماعی، بحران فرهنگی و نحوه‌ی برخورد با آن و مدیریت برگرفته از قرآن و پیشگامان دینی اسلام در بحران‌ها بررسی شده است که از نقاط قوت مطالعه شمرده می‌شود.

نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های مطالعات دیگر می‌توان راهبردهای دفاع فرهنگی را با کمک گرفتن از قصص پیامبران الهی در برابر تهدیدهای طبیعی با راهبردهای سلبی (کنترل و بازدارنده) به‌شکل پیش‌بینی و برنامه‌ریزی طرح‌های درازمدت و کوتاه‌مدت برای مقابله با بحران‌های فرهنگی و به حداقل

می‌کنند. همه‌ی اینها، ناشی از فرهنگ بحران‌زده است (۳۰). بنابراین، اگر مدیریت صحیح فرهنگی و رفع بحران فرهنگی جزء اهداف اصلی‌مان باشد، باید اقدامات مختلفی در جهت تأمین سلامت اجتماعی انجام داد. نخست لازم است کسانی که مدعی اصلاح و ارتقای فرهنگ هستند، چارچوب‌های اساسی فرهنگ را تعریف و مشخص کنند و همچنین سطح فرهنگی جامعه در گروه‌های مختلف را نیز بشناسند.

فرهنگ اسلامی از ابتدا، در حدی رشد کرد که توانست با فرهنگ‌های دیگر تعامل پیدا کند، اما در دورانی درهای آن بسته و قشری‌گری بر آن مسلط شد و چارچوب‌های خاصی برای آن در نظر گرفته؛ و به یک فرهنگ سنتی بدون تحرک بدل شد. بنابراین، با در نظر گرفتن این موارد باید توجه کنیم که چه مقدار ابتکار، رشد و خلاقیت داریم و تا چه حد می‌توانیم در مقابل سلطه و تهاجم فرهنگی بایستیم.

در تهاجم فرهنگی، با حمله‌ی دوسویه هم از جانب مدرنیته، هم از جانب سنت مواجه هستیم. به‌ویژه مدرنیته، بنیان خانواده را که یکی از ارکان تأثیرگذار در سلامت اجتماعی است، هدف قرار می‌دهد. تهاجم فرهنگی، فرهنگ را از رشد و تحول بازمی‌دارد و آن را ثابت نگه می‌دارد. بنابراین، اگر برنامه‌ریزی اصولی وجود نداشته باشد و به عوامل آسیب‌رسان مؤثر در سلامت اجتماعی توجه نشود و مدیریت صحیح نیز اعمال نشود، نمی‌توان به نتیجه‌ی دلخواه رسید.

ما برای تربیت مدیران فرهنگی برنامه‌ریزی مناسب نداریم و از سوی دیگر، اگر هم داشته باشیم، آن را اجرا نمی‌کنیم؛ زیرا گاهی برنامه‌ریزان به تخصص اعتقادی ندارند و درباره‌ی فرهنگ هم این گمان را دارند که می‌توانند اداره‌ی آن را به افراد غیرمتخصص بسپارند. در ابتدا باید این باور در ما تقویت شود که دنیای امروز، دنیای عمل، شناخت، پیدا کردن راه و وسایل مورد نیاز آن است. این موارد نیز به شیوه و دستورالعمل نیاز دارد و باید در مدارس و دانشگاه‌ها به آنها توجه شود، سپس در سطح جامعه گسترش یابد؛ زیرا مسائل فرهنگی در همه جا، از دورافتاده‌ترین روستاها تا سطح شهر تهران حضور دارد و جامعه نیازمند حضور فرهنگ است. از نخبگان دانشگاهی انتظار می‌رود که پاسخگوی نیازهای فرهنگی نظام باشند.

مؤسسات فرهنگی زمانی موفق و به دور از بحران خواهند بود که بر اساس مدلی علمی و پیشرو، طراحی شده باشند. در مؤسساتی که با مدیریت کاملاً علمی اداره می‌شوند، بحران‌ها ناشی از وقایع برون‌سازمانی و البته پیش‌بینی‌ناپذیر هستند،

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

تضاد منافع

نویسندگان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی درباره‌ی این پژوهش گزارش نکرده‌اند.

References

1. Mohammadi J. An Introduction to Contemporary Cultural Theory. 1 ed. Tehran: Ghoghnos 2006. (Full Text in Persian)
2. Afshar S. Contemporary Persian Culture. Tehran: Contemporary Culture; 2003. (Full Text in Persian)
3. Enayat H. The Foundation of Political Philosophy in the West. 2 ed. Tehran: Tehran University publishing; 1986. (Full Text in Persian)
4. Alvani S, Hanifar H, Haji Mullah Mirza'i H. Culture and cultural line-up in the Islamic Republic of Iran. Quarterly Journal of Educational Management Research. 2014;5(3):1-5. (Full Text in Persian)
5. Rouholamini M. The field of culture. 3 ed. Tehran: Etelaat Publishing 2006.
6. Motahari M. Islam and Times. Tehran: Sadra 1990. (Full Text in Persian)
7. Aghaei MR, Nazari N. The foundations and structure of the cultural system from the point of view of the Holy Qur'an. Quran and Science Journal. 2014;12:79-108.
8. Mokhber Dezfoli H, Abbasi G. Investigating the Organizational Culture of the Women's Social Cultural Council. Journal of Cultural Strategy. 2011;4(13):201-16.
9. Tylor EB. Primitive culture: researches into the development of mythology, philosophy, religion, art, and custom: J. Murray; 1871.
10. Rafiee H. The concept of social health and healthy society. Positive Life Weekly. 2016. (Full Text in Persian)
11. Abu Z, Mohammad K, Saberi H. The Prophets. Mashhad: Astan Quds Razavi Research Foundation; 1373. (Full Text in Persian)
12. Jadidi A. Non-operational defense of crisis management in the field of defense-security threats. Quarterly Journal of Crisis Management. 2016;28:173-97.

رساندن آسیب‌های اجتماعی اجرا کرد. همچنین می‌توان با راهبردهای ایجابی (سازمان‌دهنده) که شامل فعالیت مستمر و همراه با جدیت و کوشش در امور فرهنگی، مشورت گرفتن از افراد صالح و کاردان، تبدیل بحران فرهنگی به فرصت، برقراری عدالت فرهنگی و حفظ ارکان سلامت اجتماعی، بهره‌برداری از ظرفیت‌ها و راهبردهای فرهنگ‌سازی و امید دادن به جامعه برای مقابله با بحران فرهنگی است. به نتیجه‌ی دلخواه دست یافت. این راهبردها می‌تواند در برابر تهدیدهای خارجی با راهبردهای سلبی (کنترل و بازدارنده) به‌شکل پیش‌بینی تهدید و پیشگیری از آن، تصمیم‌گیری جمعی، ابتکار و نوآوری، ممانعت از عوامل تفرقه‌افکن و حفظ انسجام داخلی، کاهش توان دشمن برای تداوم تهدید، کنترل و مراقبت از نقاط آسیب‌پذیر داخلی مفید واقع شود و در راهبردهای ایجابی (سازمان‌دهنده) نیز می‌توان از تقسیم کار، استفاده از ابزار تبلیغاتی و فرهنگی برای تفرقه‌افکنی بین دشمنان و شکستن اتحاد آنها؛ و در راهبردهای فرهنگ‌سازی، از ارتقای انگیزه و تلاش افراد، آشتی مذهب با وطن‌دوستی، ایجاد هویت برای جوانان، ایجاد آزادی‌های فردی؛ و تقویت معنویت و عرفان ناب و اصیل برای احیای اخلاقیات در شأن ایرانی متمدن، بهره‌جست.

محدودیت‌های پژوهش

دسترسی نداشتن به تمامی منابع مرتبط با پژوهش از محدودیت‌های این مطالعه بود.

پیشنهاد‌های پژوهش

پیشنهاد می‌شود بررسی اثر اعتقادات دینی در مقابله با هجوم فرهنگی، بررسی اثر هنر در پیشگیری از تهاجم فرهنگی، بررسی اثر آداب و رسوم در پیشگیری از تهاجم فرهنگی و همچنین آسیب‌شناسی تهاجم فرهنگی و معرفی راهکارهای مقابله با آن در پژوهش‌های آتی صورت بگیرد.

قدردانی

نویسندگان مقاله از حمایت‌های کتابخانه‌ی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی برای فراهم کردن امکان دسترسی به منابع علمی تشکر و قدردانی می‌کنند.

13. Almond GA, Flanagan SC, Mundt RJ. Crisis, Choice, and Change in Retrospect. *Government and opposition*. 1992;27(3):345-67.
14. Azizabadi Farahani F. Cultural Crisis and the Study of Crisis Management Solutions: Emphasis on the Cultural Management Viewpoint of the Ministry of cultural & Islamic Guidance. *Cultural Management Journal*. 2008;8(3):77-91.
15. Mobaraki M, Azizabadi Farahani F, EmamJome F. The effect of insight and spiritual excellence of family on strengthening of foundation of families of martyr Chamran settlement. *Cultural Management Journal*. 2018;12(3):35-52.
16. Azizabadi Farahani F, Bitaraf M, Minaei-Bidgoli B. Improving Cultural Education Through Computer Games with an Emphasis on Gamification. *Journal of Iranian Cultural Research*. 2018;11(1):151-82.
17. Quran. Surah al-Enfal verses 5-51, Surah al-Baqarah verses 217 and 218. (Full Text in Persian)
18. Imam Ali. Nahj al-Balagh Sermon 146. (Full Text in Persian)
19. Khatibi Koshkak M. Income on the role of Islam in solving political and social crises. *Journal of Heson*. 2005;5(24):35-58.
20. Ayati M. Scientific and Cultural, and Sheikh Moofid. *History of Yaghoubi*. 6 ed. Tehran 1992. p. 2-180. (Full Text in Persian)
21. Hofstede G. Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online readings in psychology and culture*. 2011;2(1):8.
22. Farazmand A. *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*: Springer International 2016.
23. Holst A. *Determining cultural influence on crisis communications*: Gonzaga University; 2012.
24. Lindoso KdOM. Cross-cultural crisis management: Do cultural similarities provide for equal media perception during crisis?: A case study of the Deepwater Horizon and BP's crisis communication 2012.
25. Zolfaghari MA. *Crisis Management*. Tehran: Hadith 1373. (Full Text in Persian)
26. Jalili S. *Prophet's Foreign Policy: Islamic Publications*; 1374. (Full Text in Persian)
27. Rasouli H. *Ghoraralkhokm and Doraralkhokm*. Tehran: Farhang Publishing Office; 1999. (Full Text in Persian)
28. Hargie O, Saunders C, Dickson D. *Social skills in interpersonal communication*: Psychology Press; 1994. (Full Text in Persian)
29. Endsley T, Reep J, McNeese MD, Forster P. Crisis management simulations: Lessons learned from a cross-cultural perspective. *Procedia Manufacturing*. 2015;3:3917-24.
30. Khodapanahi M. *Motivation and Emotion*. Tehran: Samt publishing; 1976. (Full Text in Persian)
31. Gholami R. *Islam and Globalization A Survey of the Possibility of Islamic Globalization in the 21st Century*: Cultural Institute of Modern Science and Thought; 1391. (Full Text in Persian)
32. Mirzaei A, Shahrzad F, Shirazi NA, Aboulfatifi Z, Asadpour M. Capacity Building for Crisis Management in Cultural Heritage, 6th International Conference on Integrated Management of the Crisis Mashhad: Permanent Secretariat of the International Conference on Crisis Management; 1393. (Full Text in Persian)
33. Khandouzi SE, Seyyed Hossein Zadeh S. Strategies for economic defense from the point of view of the stories of divine prophets. Case study: Stories of Prophet Muhammad, Prophet Joseph and Prophet Shoaib. *Journal of APhagh Amniat*. 1394;8(29).
34. Niknam MH. *Social factors affecting on health*. 2 ed: Vefagh; 1386. (Full Text in Persian)